

KAROL WEITZ

KILKA UWAG NA TEMAT JURYSDYKCJI KRAJOWEJ W SPRAWACH Z CZYNÓW NIEDOZWOLONÝCH W PRAWIE EUROPEJSKIM

I

W ramach europejskiego prawa procesowego cywilnego¹ podstawowym aktem prawnym jest rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych². Na przedmiot unormowa-

---

Dr KAROL WEITZ – adiunkt Katedry Postępowania Cywilnego UW; adres do korespondencji: ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa.

¹ Na temat tego pojęcia zob. K. W e i t z, *Europejskie prawo procesowe cywilne*, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Zakamycze 2005, s. 474.

² Dz. Urz. WE L 12 z 16.01.2001 r., s. 1. Tytuł podany za oficjalnym tłumaczeniem na język polski, opublikowanym w wydaniu specjalnym Dz. Urz. UE, rozdział 19, t. 4, s. 42. Tytuł rozporządzenia w przekładzie oficjalnym został przetłumaczony nieściśle. Por. tłumaczenie opublikowane przez K. Weitz w KPP 2004, z. 1, s. 239 n. Rozporządzenie weszło w życie w stosunku do „starych” państw członkowskich 1.03.2002 r. (por. jego art. 76). Rozporządzenie zastąpiło w stosunkach między „starymi” państwami członkowskimi (z wyjątkiem Danii) konwencję brukselską z 27.09.1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (tekst jednolity: Dz. Urz. WE C 27 z 26.01.1998 r., s. 1; konwencja ta dalej zwana jest „konwencją brukselską”). W odniesieniu do „nowych” państw członkowskich datą wejścia w życie rozporządzenia jest data przystąpienia do Unii Europejskiej, tj. 1.05.2004 r. Z punktu widzenia Polski rozporządzenie stosuje się zamiast konwencji lugańskiej z 16.09.1988 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. U. z 2000 r., Nr 10, poz. 132; konwencja ta dalej zwana jest „konwencją lugańską”), która weszła w życie w odniesieniu do naszego kraju 1.02.2000 r. Nie dotyczy to jednak stosunków z tymi państwami należącymi do konwencji lugańskiej, które nie należą do Unii Europejskiej. Co do różnic między konwencją brukselską i lugańską oraz rozporządzeniem por. K. W e i t z, *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie*

nia zawartego w rozporządzeniu składają się zagadnienia jurysdykcji krajowej bezpośredniej, tj. ustalonej na potrzeby cywilnego postępowania rozpoznawczego właściwości sądów państw członkowskich do rozpoznawania spraw cywilnych i handlowych³ (art. 2-26 oraz 31⁴), skutków zawisłości sprawy o to samo roszczenie między tymi samymi stronami przed sądami różnych państw członkowskich oraz spraw pozostających ze sobą w związku (art. 27-30), jak również uznawania i stwierdzania wykonalności orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód zawartych przed sądami państw członkowskich (art. 32-58).

Rozporządzenie ustanawia autonomiczny i zamknięty system norm jurysdykcyjnych regulujących w sposób jednolity jurysdykcję krajową sądów państw członkowskich (art. 2-31). System ten opiera się na wyróżnieniu jurysdykcji ogólnej (art. 2-4), mającej – co do zasady – zastosowanie we wszystkich sprawach podlegających rozporządzeniu, oraz tzw. jurysdykcji szczególnych (art. 5-7), o charakterze przemiennym, a więc obejmujących dodatkowe (konkurencyjne) podstawy jurysdykcji obok podstawy jurysdykcji ogólnej. Zasadą jest wszczynanie postępowania przed sądem państwa członkowskiego, którego sądom przysługuje jurysdykcja ogólna, której podstawą jest miejsce zamieszkania pozwanego w państwie *forum*⁵. W wypadkach objętych jurysdykcjami szczególnymi (przemiennymi) powód ma jednak wybór między sądem jurysdykcji ogólnej a sądem danej jurysdykcji szczególnej.

Dla pewnych kategorii spraw rozporządzenie ustanawia tzw. jurysdykcję wyłączną, uchylającą stosowanie norm jurysdykcji ogólnej i jurysdykcji szczególnych (art. 22). Odrębnie i autonomicznie uregulowana jest jurysdykcja w sprawach ubezpieczeniowych (art. 8-14), w sprawach konsumenckich (art. 15-17) i sprawach wynikających z indywidualnych umów o pracę (art. 18-21).

---

orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych w świetle prawa wspólnotowego, KPP 2004, z. 1, s. 215 n. Co do relacji z Danią zob. zawartą 19.10.2005 r. umowę pomiędzy Wspólnotą Europejską a Danią w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2005 r., s. 62). Do czasu wejścia w życie tej umowy w stosunkach między Polską a Danią obowiązuje konwencja lugańska.

³ O pojęciu jurysdykcji krajowej bezpośredniej zob. K. W e i t z, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 39 n. oraz s. 144 n.

⁴ Artykuły powoływane bez bliższego określenia oznaczają przepisy rozporządzenia.

⁵ W kwestii ustalania miejsca zamieszkania zob. art. 59, ust. 1 i 2 oraz – co do spółek i osób prawnych – art. 60, ust. 1-3. Por. W e i t z, *Europejskie prawo procesowe*, s. 498-499; J. K r o p h o l l e r, *Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar zu EuGVO, Lugano-Übereinkommen und Europäischen Vollstreckungstitel*, Frankfurt am Main 2005, s. 511-518; P. F. S c h l o s s e r, *EU-Zivilprozessrecht. Kommentar. EuGVVO, EuEheVO, EuBVO, EuZVO*, München 2003, s. 319-323.

Rozporządzenie reguluje także wpływ woli stron na istnienie jurysdykcji, przewidując możliwość zawierania umów jurysdykcyjnych (art. 23) oraz dopuszczając możliwość powstania jurysdykcji sądu państwa członkowskiego jedynie wskutek wdania się pozwanego w spór (art. 24).

Unormowanie jurysdykcji dla stosowania środków zabezpieczających ograniczone jest do normy o charakterze odsyłającym (art. 31). Ponadto rozporządzenie zawiera przepisy dotyczące badania jurysdykcji i dopuszczalności postępowania (art. 25-26) oraz skutków zawisłości spraw i związku spraw zawisłych przed sądami różnych państw członkowskich (art. 27-30).

Wśród norm jurysdykcyjnych rozporządzenia znajdują się takie, które oprócz jurysdykcji krajowej regulują także właściwość miejscową konkretnego sądu (przede wszystkim art. 5 i 6). W takim wypadku rozporządzenie ma pierwszeństwo nie tylko przed krajowymi normami jurysdykcyjnymi, lecz również krajowymi przepisami o właściwości miejscowej⁶. W przypadku, gdy regulacja zawarta w rozporządzeniu ograniczona jest do kwestii jurysdykcji krajowej (co jest zasadą), prawo krajowe jest miarodajne wyłącznie dla określenia właściwości miejscowej konkretnego sądu w sprawie. W zakresie jurysdykcji krajowej normy rozporządzenia mają zawsze pierwszeństwo przed prawem krajowym⁷.

Państwa członkowskie mają obowiązek zapewnić rozpoznanie sprawy przez swe sądy w razie, gdy istnieje jurysdykcja przewidziana w rozporządzeniu. Sądy państw członkowskich nie mają dyskrecjonalnego uprawnienia do odmowy rozpoznania sprawy z powołaniem się na to, że sąd innego państwa członkowskiego jest bardziej właściwy do rozpoznania sprawy⁸.

II

Jednym z wypadków jurysdykcji szczególnej – według rozporządzenia – o charakterze przemianym względem jurysdykcji ogólnej z art. 2, ust. 1 jest

---

⁶ K r o p h o l l e r, dz. cyt., s. 95; W e i t z, *Europejskie prawo*, s. 497.

⁷ Zob. wyrok ETS z 15.11.1983 r., 288/82 w sprawie Duijnste v. Goderbauer, Slg. 1983, 3639.

⁸ K r o p h o l l e r, dz. cyt., s. 101-103; R. G e i m e r, [w:] R. G e i m e r, R. A. S c h ü t z e, *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, München 2004, art. 1 EuGVVO, s. 109-110; W e i t z, dz. cyt., s. 498. Por. ostatnio wydany na tle konwencji brukselskiej wyrok ETS z 1.03.2005 r., C-281/02 w sprawie A. Owusu v. N. B. Jackson (IPRax 2005, nr 3, s. 244), w którym wyłączono stosowanie doktryny *forum non conveniens* w zakresie zastosowania przepisów jurysdykcyjnych konwencji.

przewidziana w art. 5 pkt 3 jurysdykcja w sprawach z czynów niedozwolonych. Zgodnie z tym przepisem w sprawach, w których przedmiotem postępowania jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikające z takiego czynu, osoba mająca miejsce zamieszkania w jednym państwie członkowskim może być pozwana w innym państwie członkowskim przed sąd miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę.

Przyjmuje się, że uzasadnieniem dla podstawy jurysdykcji z art. 5 pkt 3 jest okoliczność, że w sprawach nim objętych pomiędzy sporem a sądami miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie będące źródłem szkody, istnieje szczególnie ścisły związek, który usprawiedliwia, ze względu na potrzebę zapewnienia prawidłowego wymiaru sprawiedliwości i prawidłowego ukształtowania procesu, jurysdykcję krajową tych sądów. Sąd miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, jest – ze względu na szczególną bliskość w stosunku do przedmiotu sporu i możliwość ułatwionego przeprowadzenia dowodów – z reguły najbardziej predestynowany do tego, aby rozstrzygnąć spór⁹.

W literaturze podkreśla się, że u podstaw art. 5 pkt 3 leży również reguła, że w miejscu, w którym doszło do naruszenia prawa lub dobra prawnie chronionego, musi istnieć możliwość uzyskania od osoby odpowiedzialnej „satisfakcji” prawnej. Kto bezprawnie wyrządza drugiemu szkodę, musi w miejscu zdarzenia zapewnić zadośćuczynienie. Interes powoda przeważa tu nad interesem pozwanego – nie można od poszkodowanego wymagać, aby poszukiwał ochrony prawnej przeciwko sprawcy szkody w miejscu jego zamieszkania¹⁰.

Pojęcie „czyn niedozwolony” lub „czyn podobny do czynu niedozwolonego” podlega wykładni autonomicznej¹¹. Według ETS (na tle konwencji brukselskiej) przepis art. 5 pkt 3 obejmuje wszystkie powództwa, za pomocą których dochodzona jest odpowiedzialność za szkodę, która to odpowiedzial-

---

⁹ Por. wydane na tle art. 5, pkt 3 konwencji brukselskiej wyroki ETS z 1.10.2002 r., C-167/00 w sprawie Verein für Konsumenteninformation v. Karl Heinz Henkel, IPRax 2003, nr 4, s. 344, teza 46 oraz z 10.06.2004 r., C-168/02 w sprawie Kronhofer v. Maier i in., IPRax 2005, nr 1, s. 33, teza 15. Zob. także w tej kwestii Ch. M i c h a l i d o u, *Internationale Zuständigkeit bei vorbeugenden Verbandsklagen*, IPRax 2003, nr 2, s. 223-227.

¹⁰ Tak uważa m.in. Geimer – zob. G e i m e r, S c h ü t z e, op. cit., s. 194.

¹¹ Pogląd przyjęty w orzecznictwie ETS na tle art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej, por. orzeczenia przywołane w przypisie następnym. W doktrynie zob. G e i m e r, [w:] G e i m e r, S c h ü t z e, op. cit., s. 195; K r o p h o l l e r, op. cit., s. 146; W e i t z, *Europejskie prawo*, s. 512 (tam również ogólnie o zasadzie wykładni autonomicznej, s. 483-484).

ność nie wynika z umowy w rozumieniu art. 5 pkt 1¹². W szczególności dotyczy spraw o roszczenia z tytułu wypadków komunikacyjnych, szkód w środowisku naturalnym, szkód w transporcie (w przypadku braku umowy między stronami), z tytułu odpowiedzialności za produkt (w stosunku między końcowym odbiorcą a producentem nie będącym bezpośrednim sprzedawcą), spraw wynikających z czynów nieuczciwej konkurencji, naruszeń praw własności przemysłowej, dóbr osobistych¹³. Brzmienie art. 5 pkt 3 wskazuje, że obejmuje on także sprawy z powództw o zaniechanie działań mogących skutkować wyrządzeniem szkody.

W najnowszym orzecznictwie Trybunał wyraził pogląd, że przedmiotem postępowania jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego w sprawie dotyczącej odpowiedzialności z tytułu *culpa in contrahendo*, jeżeli nie doszło do zawarcia umowy, a w toku negocjacji nie zostały dobrowolnie zaciągnięte zobowiązania przez pozwanego wobec strony powodowej, natomiast może zachodzić jedynie naruszenie przepisów prawa, zgodnie z którymi strony powinny w toku negocjacji działać według zasad dobrej wiary¹⁴. Ponadto ETS uznał, że przepis art. 5 pkt 3 ma zastosowanie, gdy organizacja konsumencka występuje z prewencyjnym powództwem o zakazanie używania klauzul umownych, które uważa za niedozwolone (abuzywne), przez przedsiębiorcę w umowach zawieranych z osobami prywatnymi¹⁵. Wreszcie według Trybunału powództwem mającym za przedmiot czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego jest także powództwo dotyczące zgodności z prawem zastosowanych przez zreszenie związków

---

¹² Wyroki z 27.09.1988 r., 189/87 w sprawie Kalfelis v. Schröder, Slg. 1988, 5565; z 26.03.1992 r., C-261/90 w sprawie Reichert v. Dresdner Bank, Slg. 1992, I-2149; z 27.10.1998 r., C-51/97 w sprawie Réunion européenne SA v. Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV, Slg. 1998, I-6511; z 11.07.2002 r., C-96/00 w sprawie Gabriel, IPRax 2003, nr 1, s. 50; z 17.09.2002 r., C-334/00 w sprawie Tacconi v. Wagner, IPRax 2003, nr 2, s. 143; z 1.10.2002 r., C-167/00 w sprawie Verein für Konsumenteninformation v. Henkel, IPRax 2003, nr 4, s. 341.

¹³ Por. K r o p h o l l e r, op. cit., s. 147-148; S. L e i b l e, [w:] Th. R a u s c h e r, *Europäisches Zivilprozeßrecht*, München 2004, s. 123-125; G e i m e r, [w:] G e i m e r, S c h ü t z e, op. cit., s. 196.

¹⁴ Wyrok z 17.09.2002 r., C-334/00 w sprawie Tacconi v. Wagner, IPRax 2003, nr 2, s. 143. Por. w tej kwestii uwagi P. Mankowskiego (*Die Qualifikation der culpa in contrahendo – Nagelprobe für den Vertragsbegriff des europäischen IZPR und IPR*, IPRax 2003, nr 2, s. 127 n.).

¹⁵ Wyrok z 1.10.2002 r., C-167/00 w sprawie Verein für Konsumenteninformation v. Henkel, IPRax 2003, nr 4, s. 341.

zawodowych zbiorowych „środków walki” (chodziło o akcję strajkową), dla którego rozpoznania zgodnie z prawem danego państwa właściwy jest wyłącznie sąd inny niż sąd, który jest właściwy dla rozstrzygnięcia powództwa o naprawienie szkody powstałej wskutek zastosowania takich zbiorowych „środków walki”¹⁶.

Przepis art. 5 pkt 3 nie obejmuje natomiast spraw, w których przedmiotem postępowania są roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, jak również spraw ze skargi pauliańskiej¹⁷. Trybunał przyjmuje ponadto, że w przypadku konkurencji podstaw roszczeń sąd właściwy na podstawie art. 5 pkt 3 dla roszczeń mających podstawę deliktową nie może orzekać o innej podstawie tych roszczeń (np. umownej)¹⁸. Chodzi tu o to, że w świetle art. 5 pkt 3 sąd może oceniać roszczenie przedstawione w powództwie tylko w takim zakresie, w jakim jego podstawę stanowi czyn niedozwolony lub czyn do niego podobny; nie może natomiast rozstrzygać o tym roszczeniu w zakresie, w jakim jego podstawę mogłaby stanowić inna okoliczność (np. umowa).

III

Powstaje pytanie, czy pojęcie „czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego albo roszczeń wynikających z takiego czynu” obejmuje także sytuację, w której osoba bliska poszkodowanemu dochodzi roszczeń przysługujących jej z racji jego śmierci od osoby mającej ponosić odpowiedzialność z tego tytułu (por. w szczególności w prawie polskim art. 446 k.c.).

Kwestia ta nie była jak dotąd przedmiotem oceny ze strony ETS¹⁹. W sytuacji, w której przedmiotem sprawy jest roszczenie osoby bliskiej po-

---

¹⁶ Wyrok z 5.02.2004 r., C-18/02 w sprawie Danmarks Rederiforening, działające za DFDS Torline A/S v. LO Landsorganisationen i Sverige, działające za SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation, Slg. 2004, I-01417.

¹⁷ Wyrok ETS z 26.03.1992 r., C-261/90 w sprawie Reichert v. Dresdner Bank, Slg. 1992, I-2149.

¹⁸ Wyrok z 27.09.1988 r., 189/87 w sprawie Kalfelis v. Schröder, Slg. 1988, 5565.

¹⁹ Postawiony tu problem powstał natomiast przed Sądem Najwyższym na tle wykładni art. 5 pkt 3 konwencji lugańskiej. Postanowieniem z 20.05.2005 r., III CZP 25/05 (nie publ.) Sąd Najwyższy odmówił jednak podjęcia uchwały, ponieważ w sprawie jurysdykcja krajowa sądów polskich wynikała z faktu wdania się pozwanego w spór (art. 18 konwencji lugańskiej), co czyniło bezprzedmiotowym ocenianie jurysdykcji krajowej na podstawie art. 5 pkt 3 tej konwencji.

szkodowanemu względem osoby zobowiązanej do naprawienia szkody, między osobą bliską a osobą zobowiązaną nie istnieje żaden stosunek natury umownej. Można stwierdzić, że niezależnie od sporów, jakie panują w doktrynie polskiej co do charakteru prawnego roszczeń przysługujących z tytułu śmierci osoby bliskiej²⁰, w świetle postulatu autonomicznej wykładni art. 5 pkt 3 uzasadniona jest teza, że sprawy o tego rodzaju roszczenia należą do zakresu zastosowania tego przepisu. Założenie takie przyjmowane jest zgodnie w doktrynie obcej²¹. Przypisuje się bowiem takim roszczeniom charakter odszkodowawczy.

IV

Przyjęcie stanowiska, że sprawa o roszczenie odszkodowawcze z tytułu śmierci osoby bliskiej, skierowane przeciwko osobie mającej ponosić odpowiedzialność z tego tytułu, objęta jest zakresem zastosowania art. 5 pkt 3, otwiera drogę do analizy zagadnienia, w jaki sposób ustalać istnienie jurysdykcji krajowej na podstawie tego przepisu w sytuacji, w której przedmiotem postępowania jest tego rodzaju roszczenie. Problem sprowadza się do ustalenia tego, gdzie w przypadku takiego roszczenia zlokalizowana jest podstawa jurysdykcji krajowej (oraz właściwości miejscowej sądu²²), obejmująca „miejsce zdarzenia wywołującego szkodę”. Problem ten nabiera znaczenia w sytuacji, gdy osoba zobowiązana do naprawienia szkody ma miejsce zamieszkania w jednym państwie członkowskim, a osoba bliska poszkodowanego, mająca dochodzić swych roszczeń, ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, w którym nie jest jednak zlokalizowane ani zdarzenie, które wyrządziło szkodę bezpośrednio poszkodowanemu, ani ta szkoda.

---

²⁰ A. S z p u n a r, *Odszkodowanie w razie śmierci osoby bliskiej*, Warszawa 1973, s. 76-78 (autor opowiada się za odszkodowawczym charakterem roszczeń z art. 446 k.c.); J. R e z - l e r, *Naprawienie szkody wynikłej ze spowodowania uszczerbku na ciele i zdrowiu (według prawa cywilnego)*, Warszawa 1968, s. 103 n. (przyjęta jest tu koncepcja, że roszczenia z art. 446 k.c. mają raczej charakter alimentacyjny).

²¹ K r o p h o l l e r, dz. cyt., s. 159; S. L e i b l e, [w:] Th. R a u s c h e r, dz. cyt., s. 127; P. G o t t w a l d, [w:] G. L ü k e, P. W a x (red.), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, t. 3, München 2001, s. 2016.

²² Art. 5, pkt 3 należy do tych norm rozporządzenia, które regulują jednocześnie jurysdykcję krajową i właściwość miejscową sądu.

Dla zobrazowania można przedstawić następujący stan faktyczny. Poszkodowany przebywał w jakimś państwie członkowskim (np. w Hiszpanii) w chwili, w której została mu wyrządzona szkoda w postaci uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia przez inną osobę, w wyniku czego poszkodowany zmarł. Osoba bliska, chcąc dochodzić roszczeń od sprawcy szkody, ma miejsce zamieszkania w Polsce i zamierza wytoczyć powództwo przeciwko sprawcy szkody, który ma miejsce zamieszkania w Grecji. Osoba bliska chce wytoczyć powództwo przed sąd polski, w którego okręgu ma miejsce zamieszkania, powołując się na to, że w tym miejscu zaistniała jej szkoda wynikła z faktu śmierci poszkodowanego (np. polegająca na pogorszeniu się sytuacji życiowej osoby bliskiej).

Powstaje pytanie, czy w takiej sytuacji art. 5 pkt 3 mógłby uzasadniać jurysdykcję krajową sądów polskich. Odpowiedź na nie wymaga przedstawienia sposobu rozumienia podstawy jurysdykcji z art. 5 pkt 3 przyjmowanego w dotychczasowym orzecznictwie ETS na tle analogicznego postanowienia konwencji brukselskiej.

V

Podstawa z art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej poddawana jest wykładni autonomicznej. Dla orzecznictwa ETS na tle konwencji brukselskiej miarodajne jest stanowisko, zgodnie z którym miejscem zdarzenia wywołującego szkodę jest zarówno miejsce, w którym nastąpiła szkoda, jak i miejsce, w którym nastąpiło zdarzenie będące przyczyną szkody. W wypadku, gdy oba te miejsca znajdują się w różnych państwach członkowskich, powód ma prawo wyboru między sądami tych państw.

Stanowisko to ETS zaprezentował po raz pierwszy w wyroku z 30 listopada 1976 r. w sprawie *Bier v. Mines des Potasse d'Alsace*²³, w którym stwierdzono, że jeżeli miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie, które może stanowić uzasadnienie obowiązku odszkodowania z tytułu czynu niedozwolonego, nie jest jednocześnie miejscem, w którym zdarzenie to spowodowało szkodę, to wówczas zastosowane w art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”, należy rozumieć w taki sposób, że obejmuje ono zarówno miejsce, w którym powstała szkoda, jak

---

²³ 21/76, Slg. 1976, s. 1735.

i miejsce zdarzenia powodującego szkodę. Wytoczenie powództwa przeciwko pozwanemu może zatem nastąpić według wyboru powoda przed sąd miejsca, w którym powstała szkoda, lub przed sąd miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie będące przyczyną szkody. Stanowisko to co do zasady zaakceptowała doktryna²⁴.

Na marginesie warto podnieść, że art. 5 pkt 3 ma zastosowanie także wtedy, gdy nie nastąpiło jeszcze zdarzenie mogące być przyczyną szkody, a tym samym, gdy nie nastąpiła jeszcze sama szkoda. Wystarczy, że grozi nastąpienie samego zdarzenia i mogącej wynikać z niego szkody²⁵. Chodzi tu więc o powództwa prewencyjne.

Wracając do zasadniczego toku wywodów stwierdzić należy, że odrębną kwestią jest ustalenie miejsca, w którym nastąpiła szkoda, oraz miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie będące przyczyną szkody. ETS w wyroku z 7 marca 1995 r. w sprawie *Shevill v. Press Alliance*²⁶ przyjął, że miejscem, w którym nastąpiła szkoda, jest miejsce, w którym nastąpiły dotyczące poszkodowanego szkodliwe skutki zdarzenia będącego źródłem odpowiedzialności. Jednocześnie jednak Trybunał podniósł, że nie każde miejsce, w którym nastąpiły wywołujące szkodę skutki zdarzenia, może uzasadniać jurysdykcję na podstawie art. 5 pkt 3. Każdorazowo należy ograniczyć się do miejsca „szkody pierwotnej”, tj. miejsca, w którym doszło do naruszenia dobra prawnie chronionego, a nie miejsca lub miejsc, w których doszło do szkód „następczych” (pochodnych).

Zapatriwaniu takiemu ETS dał wyraz w wyroku z 19 września 1995 r. w sprawie *Marinari v. Lloyds Bank plc*²⁷, w którym podkreślił, że wprawdzie uznaje się, iż wyrażenie z art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej może oznaczać zarówno miejsce powstania szkody, jak i miejsce zdarzenia będącego przyczyną szkody, ale wyrażenia tego nie można jednak interpretować tak szeroko, żeby obejmowało ono każde miejsce, w którym odczuwalne

---

²⁴ Por. w szczególności: K r o p h o l l e r, dz. cyt., s. 152-143; D. C z e r n i c h, [w:] D. C z e r n i c h, S. T i e f e n t h a l e r, G. H. K o d e k, *Europäisches Gerichtsstands- und Vollstreckungsrecht. Kurzkommentar. EuGVO und Lugano-Übereinkommen*, Wien 2003, s. 88; L e i b l e, [w:] R a u s c h e r, dz. cyt., s. 126; G e i m e r, [w:] G e i m e r, S c h ü t z e, dz. cyt., s. 201; W e i t z, *Europejskie prawo*, s. 512; M. Ś w i e r c z y Ń - s k i, *Jurysdykcja krajowa w zakresie zobowiązań deliktowych*, MoP 2002, nr 15, t. 1, s. 693-695; A. L a y t o n, H. M e r c e r, *European Civil Practice*, London 2004, s. 475-476.

²⁵ Por. w związku z tym: W e i t z, *Jurysdykcja krajowa*, s. 223.

²⁶ C-68/93, Slg. 1995, I-415.

²⁷ C-364/93, Slg. 1995, I-2719.

mogą być szkodliwe skutki okoliczności, które już spowodowały szkodę, jaka rzeczywiście powstała w innym miejscu. Rozwinięcie tego stanowiska nastąpiło w wyroku Trybunału z 10 czerwca 2004 r. w sprawie *Kronhofer v. Maier i in.*²⁸, w którym przyjęto, że art. 5 pkt 3 należy wyklądać w ten sposób, że zwrot „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”, nie odnosi się do miejsca zamieszkania powoda, w którym znajduje się „centralne miejsce położenia jego majątku”, wyłącznie z tej przyczyny, że według twierdzeń powoda poniósł on szkodę finansową będącą następstwem utraty składników majątkowych, która to szkoda powstała w innym państwie członkowskim. Identycznie wypowiada się doktryna²⁹.

Z kolei miejscem, w którym nastąpiło zdarzenie będące przyczyną szkody, jest, jak się przyjmuje, miejsce zdarzenia (działania lub zaniechania) skutkującego wyrządzeniem szkody³⁰.

Wreszcie w orzecznictwie ETS i doktrynie podejmowana jest kwestia ustalenia miejsca, w którym nastąpiła szkoda, w sytuacji, gdy osoby trzecie w stosunku do relacji zachodzącej między poszkodowanym a osobą odpowiedzialną za szkodę dochodzą roszczeń odszkodowawczych (osoby trzecie pośrednio poszkodowane).

W wyroku z 11 stycznia 1990 r. w sprawie *Dumez France i in. v. Hess. Landesbank i in.*³¹ Trybunał stwierdził, że art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej nie może być wykładany w ten sposób, że miałby on pozwalać powodowi, który dochodzi (naprawienia) szkody, którą miał ponieść wskutek szkody, która została wyrządzona innym osobom bezpośrednio wskutek zdarzenia będącego przyczyną szkody, pozwać sprawcę tego zdarzenia przed sądami miejsca, w którym powód sam stwierdził szkodę w swoim majątku. Jedyną możliwością skorzystania z art. 5 pkt 3 przez powoda w takiej sytuacji jest pozwanie sprawcy zdarzenia przed sąd miejsca, gdzie nastąpiło zdarzenie będące przyczyną szkody wyrządzonej osobom pierwotnie poszkodowanym, lub też miejsca, gdzie nastąpiła szkoda osób (pierwotnie) poszko-

---

²⁸ C-168/02, IPRax 2005, nr 1, s. 32. Por. w tej kwestii bliżej J. von H e i n, *Deliktischer Kapitalanlegerschutz im europäischen Zuständigkeitsrecht*, IPRax 2005, nr 1, s. 17 n.

²⁹ K r o p h o l l e r, op. cit., s. 158; C z e r n i c h, [w:] C z e r n i c h, T i e - f e n t h a l e r, K o d e k, dz. cyt., s. 89; L e i b l e, [w:] R a u s c h e r, dz. cyt., s. 126-127; G e i m e r, [w:] G e i m e r, S c h ü t z e, dz. cyt., 203-204; W e i t z, *Europejskie prawo*, s. 512; Ś w i e r c z y Ń s k i, dz. cyt., s. 694-695.

³⁰ L e i b l e, [w:] R a u s c h e r, dz. cyt., s. 127; G e i m e r, [w:] G e i m e r, S c h ü t z e, dz. cyt., s. 202.

³¹ C-220/88, NJW 1990, nr 10, s. 631.

dowanych. Sprawa, w dużym uproszczeniu, dotyczyła sytuacji, w której niemiecka spółka-córka poniosła bezpośrednią szkodę wskutek działania niemieckiego przedsiębiorcy, a następnie wskutek tej szkody francuska spółka-matka niemieckiej spółki-córki poniosła własną szkodę polegającą na zmniejszeniu jej aktywów. Uznano, że francuska spółka-matka nie może dochodzić odszkodowania za własną szkodę od niemieckiego przedsiębiorcy mającego być sprawcą zdarzenia wyrządzającego szkodę niemieckiej spółce-córce przed sądem francuskim, będącym właściwym dla siedziby francuskiej spółki-matki, z powołaniem na okoliczność, że jej szkoda wystąpiła w miejscu jej siedziby.

W uzasadnieniu wyroku Trybunał podniósł, że konwencja brukselska w art. 2 ust. 1 ustanowiła ogólną regułę jurysdykcyjną, zgodnie z którą właściwe są każdorazowo sądy państwa, w którym pozwany ma miejsce zamieszkania (siedzibę). Jako odstępstwo od tej reguły konwencja zawiera także kilka podstaw jurysdykcji szczególnych, do których należy art. 5 pkt 3. Istnienie tych podstaw jurysdykcji szczególnej jest oparte na założeniu, że pomiędzy sporem a sądami innymi niż sądy miejsca zamieszkania (siedziby) pozwanego istnieje szczególnie ścisły związek, który usprawiedliwia, ze względu na potrzebę zapewnienia prawidłowego wymiaru sprawiedliwości i prawidłowego ukształtowania procesu, jurysdykcję krajową tych sądów. Tak określony cel regulacji jurysdykcji szczególnych wyłącza, w ocenie ETS, taką wykładnię przepisów konwencji brukselskiej, która poza wypadkami wyraźnie przewidzianymi prowadziłaby do tego, że należałoby uznać jurysdykcję sądów w miejscu zamieszkania powoda i w ten sposób pozwalałaby mu na wybór sądu właściwego przez wybór własnego miejsca zamieszkania (siedziby). Trybunał podniósł wreszcie, że miejsce, w którym wystąpiła szkoda pierwotna, wykazuje w ogólności ścisły związek z okolicznościami faktycznymi, stanowiącymi przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej, podczas gdy w wypadku miejsca zamieszkania osoby pośrednio poszkodowanej najczęściej jest to efekt przypadku. Przytoczone zapatrywanie spotkało się z akceptacją w literaturze³².

Ponadto dokonuje się w doktrynie rozwinięcia zapatrywania Trybunału i przyjmuje, że podobnie poszkodowane osoby bliskie (krewni) ofiary wypadku mogą dochodzić na podstawie art. 5 pkt 3 swoich roszczeń tylko

---

³² K r o p h o l l e r, dz. cyt., s. 158-159; C z e r n i c h, [w:] C z e r n i c h, T i e f e n t h a l e r, K o d e k, dz. cyt., s. 89; L e i b l e, [w:] R a u s c h e r, dz. cyt., s. 127; G e i m e r, [w:] G e i m e r, S c h ü t z e, dz. cyt., s. 204; L a y t o n, M e r c e r, dz. cyt., s. 477.

w miejscu wypadku lub w miejscu zamieszkania pozwanego (art. 2 ust. 1), a nie w miejscu, w którym w stosunku do nich samych wystąpiła szkoda. Jak się podnosi, tylko i wyłącznie w miejscu wystąpienia szkody pierwotnie poszkodowanego w ogólności realizuje się cel uregulowania art. 5 pkt 3, polegający na tym, aby postawić do dyspozycji sąd możliwie „bliski” zdarzeniu w postaci czynu niedozwolonego³³. Jako przykład podaje się tu osobę, w stosunku do której na (zmarłym) poszkodowanym ciążył obowiązek alimentacyjny i która dochodzi wobec osoby odpowiedzialnej za śmierć poszkodowanego roszczeń z tego tytułu. Może ona dochodzić swoich roszczeń wyłącznie w miejscu wypadku osoby poszkodowanej, a nie w swoim miejscu zamieszkania, które byłoby miejscem, w którym „zlokalizowana” jest jej własna szkoda.

Ostatnio wskazany kierunek orzecznictwa i wypowiedzi doktryny należy uznać za miarodajny dla oceny kwestii istnienia jurysdykcji krajowej sądów państwa członkowskiego, w którym mieszka osoba bliska poszkodowanemu, chcąc dochodzić roszczeń względem osoby zobowiązanej do naprawienia szkody. Nawiązując do przedstawionego powyżej przykładowego stanu faktycznego podnieść należy, że w państwie, w którym przebywał bezpośrednio poszkodowany (tj. w Hiszpanii), zlokalizowane jest zarówno miejsce zdarzenia będące przyczyną szkody (działania osoby odpowiedzialnej do naprawienia szkody, które wywołały uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia będący przyczyną śmierci poszkodowanego), jak i miejsce, w którym nastąpiła szkoda dotycząca osoby poszkodowanego (miejsce, gdzie nastąpiło uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia skutkujące śmiercią poszkodowanego). W państwie, w którym ma miejsce zamieszkania osoba bliska poszkodowanemu (tj. w Polsce), zlokalizowana jest jedynie jej własna szkoda wynikająca z faktu śmierci bezpośrednio poszkodowanego (np. w postaci znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej osoby bliskiej). W świetle art. 5 pkt 3 i jego wykładni wynikającej z orzecznictwa ETS oraz wypowiedzi doktryny okoliczność ta nie może jednak uzasadniać jurysdykcji krajowej sądów państwa członkowskiego miejsca zamieszkania osoby bliskiej. Osoba bliska dochodząca roszczeń mających jej przysługiwać z racji śmierci bezpośrednio poszkodowanego jest osobą pośrednio poszkodowaną wskutek czynu niedozwolonego, a co za tym idzie, jeśli chciałaby się powołać na podstawę

---

³³ G o t t w a l d, art. cyt., s. 2016 (na tle art. 5, pkt 3 konwencji brukselskiej); K r o p h o l l e r, art. cyt., s. 159; S c h l o s s e r, dz. cyt., s. 82; L e i b l e, [w:] R a u s c h e r, dz. cyt., s. 127.

jurysdykcji krajowej z art. 5 pkt 3, to mogłaby wytoczyć jedynie powództwo przed sąd miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę poszkodowanemu (będącemu osobą „pierwotnie” poszkodowaną), lub miejsca, w którym nastąpiła szkoda rozumiana jako naruszenie (uszczerbek) dóbr prawnie chronionych (zdrowie osoby bezpośrednio poszkodowanej).

EINIGE ANMERKUNGEN BEZÜGLICH
DER INTERNATIONALEN ZUSTÄNDIGKEIT FÜR DELIKTSKLAGEN
IM EUROPARECHT

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Artikel wird die Frage der internationalen Zuständigkeit für Deliktsklagen gemäß Art. 5 Nr. 3 der Verordnung Nr. 44/2001 des Rates vom 16. Dezember 2000 über die gerichtliche Zuständigkeit und die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen in Zivil- und Handelssachen erörtert. Es wird das Problem besprochen, wo der zuständigkeitsbergründende Ort liegt, an dem der Schaden eingetreten ist, wenn es um sog. mittelbar Geschädigte geht. Der Autor vertritt die Meinung, dass die geschädigten Verwandten eines Unfallopfers ihre Ansprüche nur am Unfallort oder am Wohnsitz des Beklagten geltend machen können, nicht aber dort, wo für sie selbst ein Schaden entstanden ist.

Zusammengefasst von Karol Weitz

Słowa kluczowe: jurysdykcja krajowa, sprawy deliktowe, Rozporządzenie KE nr 44/2001.

Schlüsselwörter: internationale Zuständigkeit, Deliktsachen, Verordnung Nr. 44/2001.

Key words: international jurisdiction, delicts, EC Regulation No 44/2001.